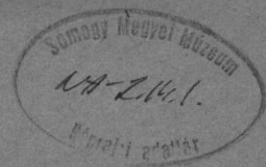

UA-2141.

NYELV: SOMOGYI NYELV
RÖVÍRŐS IVEZ: 1981.

UA-2141.

TART.: ÁSZLÓS MÁRI MAMA

1 lap, 6 foto

FÖLDRAJZI NYELV: BEKZENCSE

SEBÉNYNYELV: XXX

LECTAKOZÁS:

Ászlós Mari mama

Skárjenak a csurgói és kanizsai út elágazását mondták. Csóganca a patak átkelőhelyét jelölte, ahol cigányok éltek. Táboriscsa — így meg az Imre utcát emlegették. A Dók szakadékos rész volt. A Virjában — a malom mesterséges tavacsájában meztele-nül fürödtek a fiúk. Ivósságnak meg a csurgós kutat emlegették a régiék. A Várdombot is víz folyta körül, hogy be ne lehessen venni egykönnyen a Zrínyi-várat, melynek alapjait Vendi bátyánk még látta; aztán széjjelhordták építőanyagának a népek... Neve is volt a Várdomb aljának, horvátul így hangzott: Gradina. A Festetich-kastély ma szociális otthon, angolparkját — Anglusnak mondta a berzencei köznyelv — be-tegek sétálják, a Grófi utat (az állomástól a kastélyig) sem előkelőségek kocsizák, ha-nem talán éppen azok, akik a felszabadu-lás után a földigénylő bizottságtól kaptak házhelyet: az újtelepiek.

— Mink szögény emberek vótunk — így mondja izes hitvallással Mari néni. Talán bocsánatos bűn, ha e sorok írója néha ki-kapcsol az irodalmi nevezett nyelvhasz-nálatból, hogy érzékeltesse ennek a hagyományszerző kis öregasszonynak a hangsúlyait, beszédfordulatait, mert eleink egykor mind így beszéltek, ha falun éltek. — Hát a mi házasságunk... Az nagy dolog vót. Három évig udvarút az uram. Húta, ha-lasztgatta, hogy minél tovább lehessen le-gény. „Majd tavasszal, majd ősszel...” Huszonöt éves koromig kötött így le, akkor elvett. Magamnak csúnya vótam, de má-soknak szép! Huszonegyben vett el...

Hogy milyenek voltak azok az egykori la-kodalmak, arról Sánta Vendelné, a kedves Mari néni órákat tudna me-sélni. Háromórás műsort állí-tott össze a híres-nevezetes berzencei ászlós lakodalom lefolyásáról; kétszer tévéfel-vétel is készült erről, s ki tudja, hány meg hány nép-rajzi gyűjtő tartotta a mik-rofont eléje, úgy mint ahogy most én teszem.

— Hogyan s mint zajlott le a hét határra híres ászlós lakodalom, Mari mama?

— Nagy sora vót annak, fiam. Hogy az elején kezd-jem: a fonyóban találkozott a lány a legénnyel. A lány fonyt, szótt Berzencén. Min-denre ügyes vót a lány: megkésztette a maga vise-letjét. Vászomból a bokros inget, az alsószoknyákat — ugye, ki vastagabb vót, az keveset vett magára, ki meg vékonyabb, az többet —, a ráncos szoknyát, az alsó in-get. Hétköznap fekete kö-tényt vett a viseletjére, ne piszkolódják az a vászonne-mű. Ha fonyó vót, tánc is vót.

Citerazenére a kettes; az hát, a páros! Aztán a csárdás, de jó ropogós ám! Még éne-kelték is.

— Hogyan szövődött tovább a szerelem-vászon?

— Farsangba a lányok főztek, sütöttek; kínálták a legényeket. Gyűttek a maskák rongyosan, kormos arccal lopkodni a fán-kot. Bál vót, szépen táncútnak. Aztán ki-ki a választottjával ment hazafelé. Amelyik lány menyasszonyforma vót, azt intette az anyja: „Te, siess ám befelé, ne álddigálj kint avval a legénnyel!” Na, begyűn a lány: „Mama, holnap kéretnék...” Az anyja meg: „Hát, ne beszélj, ez nincs ám úgy, hogy csak gyűnnek kéretni!... Nem is kérdezed: mehets-e? Mit gondútál, adlak ilyen része-ges gyerekhez, aki mindig a kocsmában van? Mőg szögén gyerek, te gazdag lán-vagy! Annak háza nincsen, fődgye sincsen...” De addig-addig sirt a lány, míg enyhült az anyai szív, s meglett az apai beleegyezés is: „Valahogy majd csak megélték, elmentek hónapzámba.” Heten vagy kilencen gyűt-tek kőrebe, köztük a legény meg a köröszt-apia, körösztanyja.

Kérdeztek tőlük a háziak: — Mi újság maguknál?

**Száll a páva, száll a páva
Berzencén keresztül.
Szállj a babám ablakába,
Csak maga van egyedül!**

**Ha kérdi, hol vagyok,
Mond meg, hogy mulatok.
Berzencei fonyóházban
A babámmal táncolok!**

Csak azt a rabszabadító, szép pávát is-mertem eddig, ezt a legénycsipekő üzenet-t kézbesítő madarat nem. *Bőrzencei Csalfa* Mari néni ilyen, minden mulatságra kapha-tó pávákat ismer; olyanokat talán nem is...

En legalábbis szomorú dalt nem is hallottam tőle. Pedig tele van a lelke — ez az ékszer-láda — népdalkincs! O maga egy — s mind kevesebben maradnak köztünk — élő „népi műemlékeinkből”, akiket ismernünk érdemes, mert őrző emlékezetük nélkül sze-gényebbek volnánk. Sánta Vendelné, a népművészet mestere lelkes kis öregasszony: huszonhat évig állt reflektorfényben, szinte hetente színpadon, megpártolva a magyar népdal ügyét, s örökül plántálva a szerete-tet a dalok iránt egész nemzedékekben. „Tiszta forrás” ez a fiatalos arcú — csupa élet — kis anyóka. Cimos szemű zölde parázs, ránc alig fogja környékét. Amikor először ültünk le beszélgetni a László ut-ca 18-as ház „talpalatnyi” konyhájában, át-lósan a teatúhely és a tévékészülék között, a szublat gipsz szentjeinek közelében — mikrofon a kézbe! —, a falusi néniké uni-formisa, a fekete, apró mintás szoknya, blúz, kékfestő kötény és lélekmelegítő volt rajta. Vendi bácsi pihengetett; noha jó év-vel fiatalabb asszonyánál, előbb ágyba nyomta a magas kor meg a hivatlan ven-dég, a betegség. Igaz, gyerekkora óta nem hajlik a lába, úgy bicegte végig az életét: szegény ember gyereket ficam miatt nem vitték el a csurgói doktorhoz, csonttráko ember meg nem élt Berzencén, hát maradt úgy a lába, amilyené marjult...

— En Sánta Vendelné Nézics Mária 1895. április huszonkilencedikén születtem. Hatan voltunk testvérek. Edesapám hároméves ko-romban meghalt, akkor én anyám testvér-nénjéhez kerültem, akiknek nem született gyereke. Így lett nekem második anyám és apám. Ők neveltek föl, ők is adtak férj-hez. Ugy hozzájuk szoktam, hogy amikor má-sik lánytestvéremet is magukhoz akarták venni, bújtam „apámhoz” és könyörögtem, csak én egyedül legyek a lányuk... — így kezd az önéletrajzát Mari mama.

Életét meghatározta Berzence. A László utcában született, ott él ma is. Igaz, a régi, sővényfalas házacskaival szemben vettek portát, de ő még sokáig visszajárt abba a régi házba, hogy meleg nyári délután a kazalnak vesse a hátát. Felnevelő berzen-cei táj! Itt horvát és magyar dülőneveket, utcaneveket tanult meg az az egykori kis-lány, rokonok neveltje.

— Nekünk elveszett a galambunk, aztán úgy láttuk, hogy ide röpült be. Nincs ma-guknál?

— En nem tudom, meg köll nézni, lehet, hogy itt van.

A legény vót a galamb! Akkor vót tánc is, a lányok ászlót csináltak, szép cifra ászlót; a legények elvitték ezeket haza. Másnap reggel a lány a nyoszolyásszonnyal a legény a násznaggyal ment a templomba, ott találkoztak össze. Megvót az eskü, ad-digra a legények is ott vótak az ászlókkal, zeneszóval kísérték a menyasszonyt haza... A vőlegénynek megreggeliztek; pálinkás butykos a zsebbe, s mentek a menyasszo-nyért.

De nem engedték ám be őket!

— Meg köllött nekik válaszolni: „Milyen titon gyűtetek?”

— Igynesen.

— Hogy járt Jézus, mikor a földön járt?

— Szamárháton!

Meg köllött válaszolni azt is, hová dug-ta az ember vagy az asszony a főzőkanalat, hagymát, meggyaszt. No, amikor a próbá-kon túl vótak, gyűhetett a tánc! Ebédkor énekeltek a sella ruzsziát, azt a dalt, hogy virág nyílik az utca szélén... Egyet hujjan-tottak, egyet imádkoztak, áldást kérve, az-tán „Hej pite jeste veseli vodite!... Igya-nak, ögyenek, vígan legyenek!”

Szinte táncol, ahogy mesél. Micsoda figu-rákat raktak ezek a lábak a régi zsúpos házak sárpadatára!

— Mindenkinék dukált az ászlós lakoda-lom, Mari néni?

— Azt nem... Csak a gazdagabbaknak. A szögénynek nem vót ászlós lakodalma. Annak csak koszorús lányok vótak a lako-dalmán; akkor nem köllött az ászlótartó-kat étellel, itallal tartani. Mert azoknak járt a reggeli, ebéd, vacsora. A szögény es-kiűvőt meg délután tartották, hogy csak a vacsorát kölljön állni.

Megjártuk a hátsó udvart. Űres a pajta, az istálló, a hízók szállása. A fonott göré is — nincs már, aki ért ehhez a kü-lönleges göré megmunkála-sához —; mi-nek már? Eke, borona sut-ban. Az ud-vart fölveri a gaz. Lesz-e aki „csak úgy”, figyel-mességből le-kaszálja?

Fotók ké-szülnek; Ma-ri mama nem pózol, mint némely fölkapott „népi emberünk”. Nehe-zére esik a lépés, pedig nemrég még a gyé-mántlakodalmon szépen járta a csárdást, kopogósan! Hogyne járta volna, amikor olyan beavatott mester figyelt, mint a „múzeumista”, Együd Árpád, akinek jó negyedszázada a kanásztáncot is bemutat-ta Mari néni!

— Hát szent Iván, az volt még csak fon-tos ünnep! A villámlás...

— Milyen volt a berzencei Iván-nap?

Mari mama — kit huncutságáért, örök-mécses kedvéért Csalfa Mari néni is hív-nak Berzencén, s országszerte, amerre szerepelhetőségek szólították — így mondja el: Iván-nap előtti este kezdődött az ünnep. A lányok, legények a parragon — meddő föld volt ez — gyűttek össze, ott rakták meg Iván tűzét. A lányok sikongva ugrot-ták át a lángokat, a legények — talán, hogy restek asszonykorukban se legyenek a ki-választottjaik — csalánnal csapkodtak az ugrók lábához. Énekeltek, mondókákat mondtak horvátul. A mondókára Mari né-ni már nem emlékszik, de talán ugyanúgy hangzott, mint amit innen nem messze, Szentmihályhegyen följegyzett 1954-ben Eperjessy Ernő: „Drage dekle i decke! Po starom obicijo, da na ivanskog, na veserje, preskocite ognja... Kedves lányok és fiúk! Régi szokás szerint, szent Iván estéjén ugorjátok át a tüzet...” Hogy mi célból? Úgy tartotta a néphit: több lesz a búza, kukorica, kender, szőlő, jól megy férjhez a lány. Berzencén a rozsdás kapával, piszkos tarisznyával kapálni induló öregasszonyról is énekeltek, meg arról, hogy szent Iván tű-zet rak, mert szép idő van. Aztán a lányok parázsló fadarabokat loptak, hogy a há-zukhoz vigyék; villám bele ne vágjon a zsúposba. Vitték a kertbe, a káposzta ágyá-

saihoz: hernyó ne pusztítsa. Iván napján meg dalolva mentek a szép lányok kéreget-ni háztól házig, hogy teljen a kas...

Igy éltünk mink abban a rádió, televízió nélküli világban. Már hároméves korom-ban magam készítettem a ruhát a rongyba-bámnak. Nem tanultam én azt senki em-ber lányától, csak a magam elgondolása után. Kitettem egy inget vagy szoknyát — mikor mit akartam szabni, varrni —, és szépen megcsináltam minta után.

Valamikor, amikor még kislány volt, bo-szorkányok, vajásokok, öntőasszonyok is lakták e tájat. A lány igézte a legényt, a haragos csak úgy vett elégtételt, hogy fel-szedte a tehén nyomát, akkor aztán „a sze-rencsétlen jószágának elapadt a teje”. Ezt hitték az emberek, meg az erdősék ludvércét, mely hét határról vonzott kíváncsiakat ide: a rusnya féreg belesurgatott az étel-be, olyan tárgyakkal dobálózott, melyek nem is voltak találhatók az erdészházban, kiráncigálta a puskát a csendőr kezéből, lótrágyát hajigált a pap után, pénzelte az erdős asszonyt, mignem a fehérnép a pénz-zel meg nem ajándékozott egy Csurgói ut-cai kislányt akkor meg azt abajgatta az ördögfattyá ludvércé. Működésének a gyé-kényesi javasember vetett véget. Hogyan, hogyan se, ne firtassuk, s azt se nagyon kérdezzük, ki mi lehetett az a ludvérc! Régen, amikor a villáhnak még híré sem hallották az emberek, s pipics világított vaksin, pislogva, megestek ilyenek...

Mari néni nem fárad a mesélésben.

— Volt-e valami, ami hiányzott az életé-ből?

— A gyerek. En nagyon szerettem volna, de az uram mindig azt mondta: „Egy állo-mással kilebb köll kiszállni, nem köll Ka-posvárig utazni, csak Kaposmérőig!” Hát nem lett gyerek... Mert először köllött az a malac, aztán a tehén, aztán még egy te-hén, amellé meg koca, a koca mellé főd, hat hold... Így aztán egyedül maradtunk. Velük vagyunk, dalainak, történeteinek hallgatói.